

ПЕРЕДМОВА	4
ДО ЧИТАЧА	6
ЧАСТИНА ПЕРША. ОГЛЯД	10
1. Самокорекція на вістрі еволюції	10
2. Нові приступки на сходах	18
3. Народження культури постправди	29
<i>Нова тривожна криза легітимації</i>	33
ЧАСТИНА ДРУГА. ТЕРИТОРІЯ	42
4. Відсутність істини плюс відсутність роботи: «ресентимент» ..	42
<i>Стадії розвитку й політичні партії</i>	46
5. Резонанс антизеленого поля	51
<i>Аспекти і стадії, активізовані поточними діями Трампа</i> ..	55
6. Першопричина гноблення та ліки від нього	58
ЧАСТИНА ТРЕТЯ. НАЙБЛИЖЧЕ МАЙБУТНЄ	80
7. Куди тепер іти?	80
8. Ієрархії домінування та ієрархії росту	92
9. Домашнє завдання зеленим	103
10. Ще один крок вперед. Інтегральний по-справжньому	121
<i>Імовірне майбутнє</i>	125

ПЕРЕДМОВА

Ніхто не читає довгих передмов, тому скажу стисло: це книжка про те, як зрозуміти події в сучасному світі. І хоча вона про США й написана для американців, її понятійний апарат є універсальним. За допомогою інтегральної теорії автор намагається відповісти на три ключові запитання сучасної Америки: як могло статися, що Трамп переміг? як могло статися, що вперше після громадянської війни американське суспільство розкололося на два настільки непримиренні табори? і що тепер робити?

Однак те, що відбувається у США, жодним чином не є унікальним. Ми спостерігаємо подібні явища у десятках країн – від Італії до Польщі, від Росії до Туреччини, від Угорщини до Великої Британії. В Україні ми також є свідками та учасниками незрозумілих суспільних процесів. Усі ці країни різні, процеси різні, але щось спільне в них є: світ застряг і не знає, куди рухатись. Майбутнє лякає людей більше, ніж приваблює. Це футурошок (термін Елвіна Тоффлера), і викликаний він тим, що передова хвиля людської цивілізації вперше в історії не показує напрямку. Дорога скінчилася, попереду нічого не видно.

[Купить книгу на сайті kniga.biz.ua >>>](http://kniga.biz.ua)

У культурі, філософії, політиці, в медіа та соціальних мережах, у пошукових системах, а також у нашій з вами свідомості запанував нездоровий прояв постмодернізму, що відкидає істину, стверджуючи її відносність. Це правда, але це не вся правда. Часом істина існує, вірний напрямок існує, і визнання цього дозволить нам рухатися вперед, а заперечення заведе у глухий кут.

Для тих, хто вже знайомий з інтегральною теорією, зауважу термінологічну особливість: червоний, помаранчевий, зелений означають те саме, що в інших працях Вілбера, а замість синього автор вживає термін «бурштиновий».

Ви можете читати цю книжку як політичний експерт, намагаючись зрозуміти причини й наслідки ресентименту і протестних голосувань. Ви можете читати її як психолог, знаходячи розуміння стадій розвитку особистості, їхніх вад і переваг. Ви можете читати її як медіаексперт, розбираючись із постправдою, фейковими новинами та політкоректністю. Нарешті, ви можете робити це як філософ, намагаючись знайти спосіб зібрати до купи світ, розбитий на шматки постмодернізмом. Але в усіх випадках, щоб опанувати цю книжку, вам доведеться сильно змінити вашу картину світу. Винагородою буде розуміння, куди рухатися людській цивілізації, країні і вам особисто.

*Валерій Пекар,
викладач Києво-Могилянської
та Львівської бізнес-школи*

ДО ЧИТАЧА

Перемога Дональда Трампа на президентських виборах 2016 року стала повною несподіванкою, а для багатьох людей — взагалі шоком. Майже всі політичні кола, незалежно від партійних кольорів, знервовано відреагували на неї гучними заявами. Лівий табір охопила тривога, з якої швидко вирости грона гніву, обурення і навіть лютої ненависті. Заряд цих емоцій вчувався — досі вчувається — у сотнях демонстрацій, які мало не щодня йдуть по всій країні. Праві тим часом задоволено усміхаються й не приховують зловтіхи: «Нарешті все поміняється!», «Ось буде вам!». І, схоже, з першого дня в Білому домі президент Трамп узявся втілювати погрози в життя.

Що більше я слухав аргументи сторін, що глибше пірнав у нескінченний потік постів, статей і політичної аналітики, яка пояснювала, хто винен і що робити, то менше мені подобалося прочитане й почуте. Чимало аргументів сторін не викликали особливих заперечень, але мені здавалося, що всі проминають суть, ключові моменти, без яких годі зрозуміти, що трапилося, чому воно трапилося і що все це означає. Найголовніше в поле зору не потрапляло.

Купить книгу на сайті kniga.biz.ua >>>

Мало того, проминувши суть, оглядачі не розуміли, як саме вирішувати проблему, тобто в чому полягають найадекватніші реакції на неї. Ясно було одне: країна, в якій половина населення палко ненавидить другу половину, не може являти світові зразок гідності, краси й моралі. Саме в такій ситуації опинилися зараз Сполучені Штати Америки.

Тому я вирішив написати на цю тему коротенький нарис, його ви зараз тримаєте в руках. Спершу я виклав текст на кількох сайтах, і він здобувся на бурхливу реакцію публіки, став мало не вірусним. Моя професія — письменник і викладач, тож коли різні люди почали радити мені випустити цей нарис окремою книжкою, я звернувся до свого видавця. Ми постановили діяти швидко (майбутнім читачам треба розуміти хронологічний момент — остаточний текст було написано десь через три місяці після інавгурації нового президента). Висловлю з цього приводу кілька стислих міркувань.

По-перше, я не ставив за мету докладно проаналізувати всі чинники, які привели Дональда Трампа в Овальний кабінет. Я згадав у тексті багато (можливо, навіть більшість) таких чинників, але свідомо зосередився на одному — на мою думку, найважливішому — моменті, який найбільше вплинув на остаточний результат. І керувався тим, що цей чинник, як уже було сказано, оминули увагою майже всі коментатори з усіх політичних таборів. Між тим, перемогу Трампа неможливо переконливо пояснити, проігнорувавши його. Він справді стоїть на першому місці (це основна причина перемоги Трампа і водночас ключ до розуміння що тепер робити).

По-друге, я не збирався писати «наукову» роботу, хоч маю всі підстави називатися дослідником, бо опублікував двадцять три книжки, які перекладено двадцятьма п'ятьма мовами. Це радше колонка редактора в популярній газеті, написана легкою і доступною мовою, а не академічна стаття. Я свідомо не давав покликань на джерела, цитати і факти, щоб не перевантажувати текст науковим апаратом. Все це нескладно, якщо хочете, на-

[Купить книгу на сайті kniga.biz.ua >>>](http://kniga.biz.ua)

гуглити. Однак прошу не забувати про особливості пошукового процесу — далі я поясню, що маю на увазі.

По-третє, вам трапляться у тексті згадки про «інтегральну теорію», «інтегральну метатеорію», «модель ВКВР»¹, «нижній правий квадрант» і всяке таке. Це просто термінологія загальної філософської доктрини, яку я називаю «інтегральною», — мені здається, вона має сенс. В основі цієї книжки лежить «інтегральний» підхід, а якщо вас не цікавлять подібні матерії або немає охоти розбирати їх тут-і-зараз, можете сміливо пропускати відповідні пасажі — їх призначено передусім для дослідників інтегральної філософії. Якщо вона вас зацікавить, раджу взяти будь-яку мою книжку (краще починати з «Короткої історії всього» або «Інтегрального бачення»). Зараз обмежуся ремаркою, що це філософська доктрина, покликана об'єднати максимум галузей знання (включно з домодерними, модерними й постмодерними підходами), саме тому її можна назвати дуже інклюзивною і всеохопною. Словом, я стараюся викладати матеріал відкрито і всебічно. Хай вас не бентежить і не дратує технічна термінологія — на неї можна не зважати.

Книжка складається з трьох частин: «Огляд», «Територія» і «Найближче майбутнє». Розділ другий «Огляду» — це дуже короткий і дуже простий вступ у надзвичайну важливу, проте маловідому галузь пізнання. Вона стосується фундаментального, глибокого аспекту розвитку людини, між тим його часто оминають або ігнорують, коли йдеться про головні проблеми, з якими стикається сучасне людство. І, на мою думку, ми дорого за це платимо. Ми з колегами натрапили на цей неймовірний скарб, коли займалися глобальною систематизацією всіх важливих сфер знання, що їх мала охопити інтегральна метатеорія. Ми одразу усвідомили величезне значення цієї сфери і були вражені тим, що раніше про неї не чули (вона добре вивчена, однак маловідома). Ви дізнаєтеся, що це за дисципліна, отримаєте про неї загальне уявлення і самі побачите, чому вона так важлива для

¹ Автор має на увазі пояснювальну модель інтегральної теорії «Всі квадранти, всі рівні» (All Quadrants All Levels, AQAL). (*Тут і далі — прим. пер.*).

розуміння феномену Трампа. Думаю, вам сподобається цей розділ: ви знайдете у ньому дуже корисний інструмент, який допоможе знайти правильні відповіді у різних сферах життя. Багато людей, які дізналися про цю емпіричну дисципліну, кажуть, що вона кардинально змінила їхній світогляд, а все тому, що вона стосується найглибшого аспекту людського буття. Сподіваюся, що ви зі мною погодитесь. Приємного читання!

Я вдячний, що ви приєдналися до мене в процесі дослідження однієї з найважливіших історичних подій нашого часу — немає сумніву, що вона суттєво вплине не тільки на Америку, а й на весь світ. Це дослідження — своєрідна *інтелектуальна пригода*, адже нам доведеться розглянути засадничий, внутрішній процес буття, який відбувається в кожній людині. Ми поговоримо про нього далі. Йдеться про політичний аналіз і водночас про процес самопізнання, і я дуже сподіваюся, що ця книжка дасть вам ключ до нових можливостей.

1. САМОКОРЕКЦІЯ НА ВІСТРІ ЕВОЛЮЦІЇ

Треба констатувати, що перемога Дональда Трампа на президентських виборах у Сполучених Штатах викликала різку, емоційну й дуже гучну реакцію. Прихильники Трампа не стримували злої втіхи — «А я ж казав!», «Ось буде вам по заслугах!» — і радісно святкували несподівану, але, як їм здавалося, абсолютно заслужену і справедливу перемогу. Протилежний табір реагував іще гучніше: люди плакали, казали, що їх фізично нудить від новин, не могли заснути вночі, зрікалися демократії і всякого ідеалізму, хтось взагалі збирався емігрувати з країни, якщо Трамп таки перемає. Вони вважали, що це перемога ненависті, расизму, сексизму, ксенофобії та поганого смаку. А потім присягалися продовжувати «боротьбу», закликали американців об'єднатися в обороні демократії і ніколи не здаватися.

По-моєму, обидві сторони мислять надто вузько — насправді картина набагато ширша. Я спробую окреслити її в загальних рисах. Я не чув, щоб інші спостерігачі пропонували подібний підхід,

але вважаю, що він дає ширшу, ціліснішу картину, а тому більше пояснює і показує шлях до звільнення. Мені здається, що біль і розчарування обох сторін — це результат ототожнення з надто вузькою, обмеженою позицією; ширший погляд дасть справжнє звільнення і водночас дозволить людині залишитися в таборі, який вона собі обрала.

Іноді навіть еволюції доводиться поправляти траєкторію розвитку, залежно від нової інформації, і вона починає (зовні спонтанно, а насправді відповідно до параметрів морфічного поля²) робити кроки, які фактично стають еволюційною *самокорекцією*, перебудовою. Сьогодні (і останні сорок-п'ятдесят років) авангард культурної еволюції — це зелена хвиля. (Слово «зелена» — не плутати з «екологічним» — означає базову стадію розвитку людини, яку в різних доктринах називають «плюралістичною», «постмодерною», «релятивістською», «індивідуалістською», «мультікультурною», «стадією самоактуалізації», «розмаїття», «інклюдії», «міжлюдських зв'язків» і т. д., — все це разом прийнято називати «постмодерном». Цю тему я простими словами охарактеризую в наступному розділі, а зараз зверну вашу увагу на ту обставину, що сама кількість різних назв явища свідчить про згоду фахівців, що воно існує. Наразі достатньо буде запам'ятати означення «постмодерне». Якщо додати до нього «модерне» і «традиційне», вийде три найпоширеніші системи цінностей в Америці. Конфронтацію і досить запеклу боротьбу між їхніми прихильниками часто називають «культурними війнами», поговоримо про це далі.)

Основне призначення авангарду культурної еволюції (в нашому випадку — зеленої, постмодерної хвилі) якраз і полягає в тому, щоб бути *авангардом* культурної еволюції, її вістрям. Абрагам Маслоу називав його «ростовою брунькою»: це прошарок, який

² Морфічне, або морфогенетичне, поле — ідея британського біолога Руперта Шелдрейка про існування гіпотетичних полів, які містять інформацію про структури матеріального світу і визначають їхній розвиток. Нагадує теорію колективного підсвідомого Юнга. Академічна наука вважає цю ідею паранауковою.

прагне реалізувати найбільш адекватні, складні, інклюзивні та свідомі форми, доступні в конкретний момент еволюції, і водночас шукає нового, творчого простору для майбутнього розвитку.

У 1960-х роках зелена хвиля стала помітною культурною силою і невдовзі переважила оранжеву хвилю³, яка була авангардом культурної еволюції на попередньому етапі (у різних моделях оранжеву хвилю називають «раціональною», «стадією розуму», «формальних операцій», «досягнень», «свідомості», «успіху», «заслуг», «зиску», «самооцінки», «самовираження», «процвітання», «прогресу» — словом, стадією «модерного» на відміну від «постмодерного»). Зелена хвиля почалася з адекватних, цілком здорових і в еволюційному плані позитивних пропозицій: широкий рух за громадянські права, екологічні рухи, курс на сталий розвиток бізнесу, фемінізм у приватному житті і професійній сфері, законодавчі заборони проявів ненависті, нетерпимість до упослідження меншин, а найважливіше — розуміння, що всяке знання залежить від «контексту» і прагнення до максимальної «інклюзивності». Саме ця стадія розвитку лежала в основі революцій 1960-х років: у 1959 році на зеленій хвилі перебувало 3 % населення, а в 1979-му — близько 20 %. Світ кардинально й незворотно змінився. «Бітлз» (на мою думку, це надзвичайно важливе явище) виразили суть цього руху (і всього напрямку) в пісні «All You Need is Love» (нам потрібна тотальна інклюзія!).

Однак із роками зелена хвиля почала проявляти крайні, незграбні, дисфункціональні, а то й відверто нездорові форми. Широкий плюралізм думок обернувся моральним релятивізмом, від якого відгонило нігілізмом, а уявлення, що будь-яка істина залежить від культурного контексту, який і наділяє її смислом, виродилося в ідею, що універсальних істин не існує, що ми лише тасуємо колоду культурних інтерпретацій, а це обернулося поширенням нарцисизму. Центральні ідеї зеленої хвилі, які почали розвиватися з важливого постулату «ця істина — невичерпна», але

³ В інтегральній теорії різні стадії розвитку «називаються» різними кольорами. Треба розуміти, що означення «зелений» стосується не «екологічного», а «постмодерного», «новітнього», «сучасного».

в підсумку колапсували в радикальні та внутрішньо суперечливі погляди, передбачали, що всяке знання, принаймні почасти, це соціальний конструкт, обумовлений контекстом; що не існує упривілейованих точок зору; що «істина» залежить від культурної моди, майже завжди продиктованої домінантною силою (рацизм, сексизм, євроцентризм, патріархат, капіталізм, консюмеризм, ненаість, експлуатація довіклля); що кожна людина, а то й тварина, абсолютно унікальна й рівна у правах з іншими (егалітаризм). Якщо дистилювати в одне речення головні ідеї найвідоміших авторів-постмодерністів (Жак Деріда, Мішель Фуко, Жан-Франсуа Ліотар, П'єр Бурдьє, Жак Лакан, Поль де Ман, Стенлі Фіш та ін.), то вийде: «Істини не існує». Істина — це радше соціальний конструкт. Люди певної культури називають ту чи іншу річ «істиною» тільки тому, що ця культура переконала їх у її істинності. Однак у реальності сутності під назвою «істина», яка лежить і чекає, поки її відкриють, не існує. Як не існує універсальної, «правильної» довжини спідниці, яку мають відкрити модельєри.

Навіть науку зрівняли у правах на істину з поезією (на повному серйозі). Мовляв, немає різниці між фактами й вигадками, новинами та романами, емпіричними даними й фантазіями. Словом, істини немає ніде.

У підсумку постмодернізм прийшов до ідеї, що всяке знання культурно обумовлене; універсальної істини не існує, а отже знання — це продукт інтерпретації, яка спирається на упривілейований (читай репресивний) погляд; знання — це не якась даність, а сконструйована (створена, побудована, сфабрикована) сутність; не існує нічого, крім історії, а значить усе, що культура вважає «істинним» сьогодні, кардинально зміниться завтра (подивіться на «сім смертних гріхів» — половина стала чеснотами). Так само не існує універсальних морально-етичних рамок: ваша істина істинна для вас, а моя — для мене, заперечувати чуже твердження означає утискати іншого. Те саме стосується цінностей: одні цінності не мають переваги над іншими (ще одна іпостась егалітаризму), а твердження, що якась істина або цінності